

NIKOL MONES

NOĆ U
ŠANGAJU

Prevela
Dubravka Srečković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Nicole Mones

NIGHT IN SHANGHAI

Copyright © 2013 by Nicole Mones

Translation copyright © 2014 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Posvećeno Benu i Luku

U međunarodni grad Šangaj stigao sam u julu, pod suncem koje je žeglo Vajtan, luku punu kineskih džun-ki, inostranih prekookeanskih brodova i ratnih lađa iz čitavog sveta. Bilo je vrelo kao u paklu. U gradu nikog živog nisam poznavao. Ali samo što sam ušao u rikšu, ugledao sam u jednoj drugoj, što je takođe išla Vajtanom, crnca koji je izgledao ama pljunuti crnac iz Harlema. Ustao sam u rikši i razdrao se: „Hej, brate!“

On je pak ustao u svojoj rikši i razdrao se: „Š’a si kazô?“ Mimišli smo se u toj zakrčenoj ulici i nikad ga više nisam video.

– LENGSTON HJUZ
I Wonder as I Wander

PRVI DEO

*U zemlji rasulo,
bez zemlje još gore*

Bilo je to u onim godinama pre no što je rat primorao sve u Šangaju da izaberu: nacionalisti ili komunisti? Pružiti otpor japanskom agresoru ili sarađivati s njm? Čak je i pasivnost postala izbor, kocka, karta koja se svesno baca na sto. Što se tiče mene, Sung Juhua, moja ruka je morala silom da izabere kartu – pripadala sam Du Juešengu, i premda sam zahvaljujući svome obrazovanju bila u njegovoj javnoj službi, a ne u privatnoj kao druge žene, bila sam po pismenom ugovoru njegovo vlasništvo i imao je pravo da radi sa mnom šta god mu je volja sve do mog trideset trećeg rođendana. Bila sam slobodna samo u najtajnijem kutku duše, pa sam u njemu, prirodno, i čuvala sve ono što mi je u životu važno.

Bližio se rat. Sukob sa stranim silama izjedao je Kinu već čitav vek, još otkako su najpre Opijumski ratovi otcepili velike luke poput Šangaja i pretvorili ih u distrikte pod stranom upravom. Tridesetih godina već smo se bili navikli na kolonizaciju. Ali tada se širenje Japana na jug iz baze u Mandžuriji preokrenulo u invaziju svim raspoloživim silama. Jeli su sve veće komade severoistoka i opasno se primicali Peking, a Čang Kaj Šek im i dalje nije pružao otpor. Njegova nacionalistička vojska borila se samo protiv komunista, pošto je verovao da oni predstavljaju veću pretnju. Kada je Carska vojska nadrla dovoljno snažno, on se naprosto povukao i ustupio teritoriju Japanu. Na sve strane su se osećali gnev nebesa i gnušanje ljudi.

Mnogima među nama Čangova politika „najpre unutrašnje zavođenje mira, potom spoljni otpor“ izgledala je kao izdaja.

Kakvog sam izbora imala? Pristupila sam njegovim neprijateljima levičarima, tako tajno da je to bilo ren bu dži, guej bu đue, da ne znaju ljudi i ne osete duhovi. Makar sam za nešto sad živela, a već mi i nije bilo važno hoće li me to odvesti ka kazni, pa čak i u smrt. Znala sam da ću ionako umreti, možda u ratu koji se spremao da proguta mene, Lin Minga i Tomasa Grina, ili možda, ako neko oda moju tajnu, s rupom od metka u kakvom šangajskom sokaku. Uprkos svem sjaju svoje zlatne ere, ovaj grad se tih godina u jednakoj meri susretao i sa životom i sa smrću.

Je Šangaj, tako su svi zvali to vreme i mesto – Noć u Šangaju, po popularnoj pesmi Džou Sjuen. Bio je to svet uživanja i noćnog života, svet u kome je sve dozvoljeno, predodređen da iščili onog trena kad Šangaj padne u ruke Japancima. Džez je bio sunce oko kojeg se okretao taj raj, ritam koji mu je pokretao noći, a to su omogućavali agenti poput mog brata Lin Minga: regrutovali su džeziste ispreko mora i organizovali im život u Šangaju. Bile su to godine velikih crnačkih orkestara iz Amerike, koji su punili sale za igranke i donosili čudesni zvuk što se nikada dotad nije čuo u Kini. Još godinama pošto su Amerikanci otišli odatle, ljudi su ih pamtili, a naročito Tomasa Grina. Čula sam često da govore kako su ga slušali kad svira, ili kako su igrali uz njegov orkestar, ili kako iz prve ruke znaju da se rodio na polju pamuka. Znala sam da su sve to gluposti, pa sam ćutala, jer bezmalo ga niko nije stvarno ni poznavao. Ja jesam, poznavala sam ga i volela ga, više nego što će mi ovaj život ikada dozvoliti da volim ikog drugog. To je bila ona jedina tajna koje se nikada nisam odrekla.

Prvo poglavlje

Tomas Grin se svog prvog jutra u Šangaju probudio od škripe kolskih točkova i pesme nekog čoveka, njegovog dubokog zova. Na jedan dug i srcu drag tren pomislio je da je opet mali, da je opet u Baltimoru, uz majku još živu, i da čuje povik prodavca jagoda koji doteruje leti svoja kola s mulom što klopoće uz Ulicu Kril. Ali potom je osetio na licu studen zimskog vazduha, pa se setio da je pod svilenim jorganima, u Kini.

Povik se opet razlegao, a ovoga puta uzvratilo mu je pijukanje susedskih pilića. Izvukao se ispod jorgana, drhteći prošao do staklenih balkonskih vrata i razvukao zavese da pogleda dole. Bio je to sakupljač izmeta, a njegov melodični poziv otvarao je vrata levo i desno duž čitavog sokaka: domaćice su poturalale svoje nokšire. Tomasova kuća imala je savremene instalacije, toaletne šolje gde se voda povlači lančićem i brojne druge ekstravagantne dodatke, još otkako su, kako je to sročio Lin Ming prethodnog dana kada su stali pred kućom u automobilu, *Kraljevi* među najpopularnijim orkestrima u Šangaju, a on je sad bio njihov predvodnik.

S juga se, iznad krovova, zaorila kiša prasaka. Kasnije će saznati da su to japanski vojnici imali vežbe pucanja na poligonu ispod pruge Hangdžou–Šangaj, ali je tog prvog jutra, budući da mu je Lin Ming bio ispričao sve o japanskoj invaziji Kine, na jedan haotičan i snolik trenutak pomislio da je kucnuo odsudni čas.

No tad se opet sve utišalo, a i video je da sakupljač izmeta bez žurbe nastavlja sokakom i da žene i dalje otvaraju i zatvaraju vrata. Danas neće biti rata. Samo njegova proba u devet, kada će posle osam taktova i svi ostali u orkestru saznati da je on varalica.

Ne u smislu da nema znanja; upravo obrnuto. Klasičnu muziku počeo je da uči kao mlad, uz majku, a onda i uz druge nastavnike, te na kraju i u učionicama Pibodija, gde su tamnopusi đaci, ako su na instrumentu pokazali da izuzetno obećavaju, smeli da sede u zadnjim redovima i da uče notaciju, teoriju, harmoniju i kompoziciju, dokle god ćute. U njegovoj porodici svi su težili ka klaviru: to nasleđe ambicije poticalo je od njegove babe, pa je preko majke stiglo i do njega. Kad je bio mali, pre nego što mu je otac poginuo u Velikom ratu, majka ga je često vodila po privatnim salonima u Vašingtonu, da sluša kako uglašeni crnački muzičari sviraju kamernu muziku pred zanemelom publikom. U vreme kad je napunio devetnaest godina, i sam je nastupao u uštirkanom večernjem odelu. Ali svega koju godinu potom berza je doživela krah, pa otad niko, izgleda, nije imao ni pare viška. Privatni časovi su presušili, kao i klavirska pratnja solista i sviranje za crkvene horove. Neko vreme se snalazio svirajući uz filmove u bioskopu, ali tad su krenuli tonfilmovi, i tu je svemu bio kraj. Nikome se nije prelivalo sem onima što su već bili bogati.

Ali konačno ga je sreća povela na prijem nekog bogataša u Gilfordu, gde se pokazao u čitanju nota, pa se to razglasilo od usta do usta i donelo mu nove nastupe. Trebalo je da im se raduje s obzirom na tako teška vremena, a on je ipak neprestano bio sav na oprezu, jer pojedini angažmani su mu naletali samo zahvaljujući tome što je delovao taman toliko svetloputo da zbuni ljude. Jeste imao kožu boje karamele, oči crne kao ugljen, ali crte lica bile su mu dovoljno fino isklesane da na ulici privuku poglede. Da se ošišao do glave, ljudi bi ga pitali koje je nacionalnosti. Dodatno mu je koristilo što je izvođač klasične muzike, jer od takvih svi očekuju neodređeno tuđinski izgled, po mogućstvu evropski, ali svakako iz neke južne zemlje. Kad su ga pitali za poreklo, uvek je dobro odmeravao kako će odgovoriti, jer kao crnac dobijao je dva dolara, ali zato pet kad nastupa kao Turčin ili kao Portugalac – što je i radio kad god je mislio da će uspeti da se proturi tako.

Odškrinuo je drveni ormar oslikan kineskim motivima i ugledao oskudnu gomilu svoje složene odeće, koju je neko, izgleda, juče poređao tu na policu, pre nego što se Tomas uopšte i popeo na sprat. Kod kuće se ponosio tim odelima, ne, on je zavisio od njih; bila su njegova oznaka, uniforma koja ga prikazuje kao čoveka otmenog vaspitanja, prisnog poznavaoa evropske muzike. Čitav život je uložio u ovladavanje tom ulogom, a sad je – bio ovde. Vezao je kravatu i zakopčao izlizani sako kao da ide na sahranu. U neku ruku i išao je.

U prizemlju je zatekao sluge kako jedu za okruglim stolom u kuhinji, ali oni su mu uporno mahali da pređe u trpezariju, gde je zatekao sto postavljen za jednog, s porcelanom na belom damastu, sve samo zato što je vođa orkestra. Čen Ma je užurbano ušao da mu posluži onu pirinčanu kašu koju su jeli u kuhinji, uz hleb s maslacem i jaja za šestoricu. Savladala

ga je glad, a kad ju je utolio i počeo da usporava, iz kuhinje je izašao čiča Hua i stao nad njega.

„Gospodarovi odeća pripadi niži klasa“, frknuo je Hua.

„O, nije valjda.“ Tomas je u znak odgovora izdigao jedno rame, pa nastavio da jede pravim srebrom koje mu je u ruci počivalo teško i klizavo. Viđao je srebrni pribor, naravno da ga je viđao, u bogatim kućama gde je svirao na prijemima, ali prvi put je sada jeo njime. Majka bi mu se ponosila; ona je stvorila za njih sopstveni kutak na ostrvu lepog ponašanja i otmenosti, uz pomoć abažura s resama i šustikli na foteljama, i uz pomoć prelepih sonata koje su svake večeri odzvanjale iz njenog salona. Svirala je u crkvi orgulje i držala časove klavira, pa su zajedničkim snagama sastavljali kraj s krajem, makar dok se ona nije razbolela.

Bolest je nastupila brzo, ali raščulo se, pa su u posete počeli da dolaze njeni prijatelji, svi sa svečanim šeširima i rukavicama, kako bi i ona došla k njima. Čak su doputovali i rođaci po dedinoj liniji iz Istone, sa druge strane Česapika. Tomas ih godinama nije bio video, još otkako je poslednji put, kao mali, putovao do njihovog komadička zemlje, rukom raskrčenog od guste šume što bruji od komaraca, te boravio u njihovoj kući od zidane cigle, sa dve sobe u prizemlju i dve na spratu. Uzdrimalo ga je što ih je sada video potpuno odrasle, kao što je odrastao i on sam, pa se rukovao s njima, i grlio ih, i dopustio da svi provedu nekoliko minuta u spavaćoj sobi s njom kako bi oživeli uspomene na ona leta kad su se on i majka vozili autobusom za crnce čak do Delavera, pa opet natrag Istočnom obalom da bi se videli s njima. On je gradio u šumi tvrđave dok majka peče pite, izjutra, pre no što sunce usija, a posle toga je popodne prekraćivala na tremu s paravanima, zajedno sa svojom majkom, koja je njoj samoj u detinjstvu bila učiteljica, baš kao što je ona njemu. A sad

godine behu protekle ispod mosta kao spora voda, Veliki rat je došao i prošao, isto tako i dvadesete, on i njegovi rođaci bili su sasvim odrasli, a njegova majka je ležala na izdisaju.

Nikada više nije ušao u crkvu od tog prvog nedelnog dana njene bolesti, kada je ćutnja velikih orgulja objavila njeno odsustvo glasnije od svega drugog, čak i od velečasnog Martinsona, koji je predvodio pastvu u molitvi za njeno ozdravljenje. *Ko će svirati na njenom opelu ako umre?* – to je čuo u glavi za sve vreme molitve, a ta misao ga je postidela kao kakav pogrešno odsviran, uvu neprijatan ton.

Kad se tog dana vratio, stan je već bio prepun hrane, pošto su prijatelji i komšije uletali i proletali sa svojim domaćim paprikašima i zapečenim jelima. Zahvaljivala im je što su došli, ruka joj je u njihovim rukama bila laka i koščata. Izlazili su iz spavaće sobe sa izveštajima: „Imala je tešku noć, vidim.“ Ili: „Deluje da joj je gore, možda je doktor u pravu.“

Pred kraj, svi su postali čudnovato pozitivniji. „Izgleda spokojno“, rekla je gospođa Hazel iz prizemlja, a velečasni Martinson, njen višedecenijski prijatelj i poslodavac, kazao je: „Dobri Gospod danas joj se osmehuje.“

Tomas je bio u maloj kuhinji, gde je podgrevao jela koja su nadonosile žene kako bi ih potom poređao na sto kraj naslaganih tanjira. Dnevna soba bila je puna gospođa iz crkve; razmešnjivale su priče i rekla-kazala, ulazile u spavaću sobu i izlazile iz spavaće sobe, i govorile jedna drugoj: *Izgleda opuštenije, da, manje je danas boli. Ubeđena sam. Dajte da je pustimo da spava.* Potom su se obrušile na njega kao toplo, napuderisano, napola ukiseljeno jato matorih ptica, pa su ga grlile, blagosiljale i govorile mu kako će doći sutra opet da obiđu njegovu mamu.

A onda je ostao nasamo s njom. Oprao je sudove, dozvolio da ga preplavi tuga, pa obrisao ruke. Iako se u tim sobama rodio i tu čitav život proživeo, i znao im svaku podnu dasku

i spoj na tapetama, bilo je gotovo. Ako majka umre, on će morati da se seli. Kuda? U neki pansion? Dalje na zapad? Pričalo se da u Sijetlu ima posla.

Duboko je udahnuo, pa otvorio njena vrata, pripravan za čudni, otužni zadah bolesti. Bio je tu, a prožimala ga je još neka primesa, možda parfem koji je unela neka gošća tog dana. „Mama? Kako ti je?“

Zaćutao je. Možda bi trebalo da je pusti da spava?

Oči su mu se privikle na slabu svetlost, te je video da je duboko usnula, izgledala je kao da je potonula u sam krevet. „Mama?“, ponovio je.

Položio je ruku na njenu mišicu pa odskočio kao da je dodirnuo vrelu peć. Bila je hladna. Ponovo ju je dotakao, ovoga puta polako, a u njemu se sve rušilo. *Doći će u tvoju kuću, neće dugo ostati.*

„Gospodar?“, kaza Hua, nestrpljivo stojeći nad njim.

Pogledaćeš u krevet, a majke ti više neće biti. Tačno, njegova odeća. Pošto je isprodavao sve, čak i klavir, ostala su mu bila samo ta dva odela, cipele i kožna akten-tašna koja je nekada bila očeva, sad nakrcana njegovom najdražom muzikom, njegovim ličnim kanonom, njegovim životnim delom. „To mi je sva odeća koju imam.“

Čiča Hua je zavrteo glavom. „Večeras dođi krojač.“

„Nemam novca. Još mi nisu platili.“

Hua je trepnuo, razdražen. „Gospodar budi plata petnaest dani, krojač daji poček trideset dani nema protiv.“

„Razumem“, kaza Tomas. Za odeću nikada ranije nije morao da se brine. „U redu, valjda je tako.“

Samo što je to izgovorio, u sobu upade Mali Kung, domaći potrčko i najmlađi sluga, frfljajući nešto na šangajskom. Pre no što je iko stigao da mu odgovori, polako ušeta neki stariji tip, opuštenim, zanjihanim korakom, tako svojstvenim

---

Amerikancima – ili je makar tako delovao Tomasu nakon odlaska iz Sijetla. Kosa ovog čoveka bila je proseda, a pogled smeđih očiju blag i dobroćudan dok je preletao trpezariju. „Elem, zar nismo gospoda?“

„Upravo sam o tome i ja razmišljao.“ On ustade i pruži ruku. „Tomas Grin.“

„Alonzo Robins. Basista. Pošto ti je danas prva proba, došao sam po tebe.“

„Hvala vam.“

„Nisam hteo da sam-samciti ideš po ovoj zimi.“

„Veoma ste ljubazni. Lavlja pećina, a?“

„O, ne!“ razvuče Alonzo usne u osmeh. „Naravno da nije.“

„Doručak?“ Tomas pokaza na tanjire, napola opustošene.

„Hvala. Jeo sam.“

„Pa lepo.“ Više nije bilo odlaganja. Navukao je svoj pohabani svetlosmeđi štofani kaput, nepodesan za ovu hladnoću i očigledno nalik krpi u odnosu na Alonzov fini kaput sa ukrojenim strukom, pa uze akten-tašnu jer ju je svuda nosio.

Sokak je bio oživeo pod zubatim suncem. Meštanke su prodavale jela sa kola, a jedna diže poklopac široke i plitke šerpe da im pokaže nizove knedli iz kojih je izbijala mirisna para. „Pričajte mi o *Kraljevima*“, reče Tomas, „odakle su.“

Alonzo klimnu glavom. „Dakle – prvi članovi su bili tipovi koji su svirali s družinom Benija Motena u klubu *Rino* u Kanzas Sitiju. Ali onda je prošle godine Beni umro posle vađenja krajnika, pa je družinu preuzeo Bil Bejsi – čuo si za njega, ljudi ga zovu Grof, pošto nosa sa sobom onu karticu s natpisom: 'Čuvaj se, Grof je ovde.' Poznajete Grofa?“* Bili su stigli do kraja sokaka i Alonzo diže ruku da dozove prevoz.

---

* „Grof“ je ovde slavni Kaunt Bejsi; dalje u tekstu pominjaće se pod svojom poznatijom, engleskom verzijom imena. (Prim. prev.)

„Doveo je nove svirače otud sa severoistoka, na primer Heršela Evansa, pa je morao i da otpusti neke momke“, kaza Alonzo, „a ti momci su nam se pridružili, s njima i još dvojica iz stare grupe Voltera Pejdzja, *Tužni đavoli*. Otuda su nastali *Kraljevi*. Svirali smo zajedno u Kansas Sitiju otprilike već šest meseci kad je došao gospodin Lin i unajmio nas da sviramo ovde.“

„Nisam znao da je išao čak na istok, do Kansas Sitija, da traži.“

„Sreća po nas što jeste išao, to mi veruj na reč. Pakleno mesto! Gde je našao tebe?“

„U Sijetlu“, kaza Tomas. Tako je uprostio stvar; a nije bila nimalo prosta. Kad je konačno uspeo da stigne u taj maglom zaogrnuti grad, bio je bez prebijene pare, izgladneo, a kad su mu u *Plavoj ruži* u Ulici Jesler ponudili da radi kao domar, od zahvalnosti samo što još nije i na kolena pao. Taj podrumski džez klub radio je svake noći, a on ga je svakodnevno čistio u zamenu za jelo i sobičak u zadnjem delu kuće.

Po podne, kad završi posao, vraćao se sad besprekorno čistom podrumu i njegovom polukoncertnom klaviru. U tim poslednjim satima pred smiraj dana, kad se slaba svetlost koso slivala kroz čestice prašine u vazduhu, njegovo sviranje na klaviru teralo je vlasnika – Velikog Luisa Ričardsona – i sve ostale koji se zateknu u kući da zastanu usred svoga posla i polako se prišunjavaju niz stepenice da ga slušaju.

Shvatao je da nisu navikli da čuju u kući tu vrstu muzike, čitanje nota, te težine. „To je *posvećenost*“, imala je običaj da kaže njegova majka utišavajući glas, kao da je umetnost iznad svega drugog. Ali šta mu je ta posvećenost donela? Dva dolara na večer ako je crnac, pet ako nije.

Nije joj smetalo što on svira disharmonične note, ali do kraja života bojala se da će ga odvući zvuci strajda i diksilenda. „Ne sviraš valjda onu muziku od subote uveče?“, rekla bi.

„Izbaci te zvuke odmah iz glave.“ Nije čak volela ni kad on kiti klasične komade dodatnim ukrasima, ili malo previše razvuče rubato. „Ne izvodi besne gliste“, kazala bi mu. „Misliš da znaš bolje od Mendelsoana?“

Ali kada je posredi džez, nije morala da strepi, pošto nije ni umeo da ga svira. Slušao ga je, nego šta, kako zavija po podrumskim klubovima i nelegalnim kafanama, za sve vreme prohibicije, vreo, polifon, cupkav, pun sinkopiranih ritmova i izvitoperenih, nevaljalih tonova – savršen za male i tajne prostore. No sad kad je alkohol ponovo bio zakonom dozvoljen, menjala se i muzika, a sa njom i suštinski karakter same noći. Otvarali su se luksuzni klubovi i sale za igranke, što je značilo i veće orkestre, primerene prostorima za igru. S obzirom na mnogo veći broj instrumenata, a naročito drvenih i limenih duvačkih, pesme su morale da budu strogo aranžirane i to je trebalo da rade iskusne vođe orkestrara. To je značilo ozbiljan posao i bilo je znatno bliže Tomasovom sopstvenom sviranju nego bujna polifonija u diksi stilu iz dvadesetih – no i dalje njemu nedosežno.

Svakako je tako bar mislio otkako je čuo neke vrhunske predvodnike orkestrara poput Hendersona i Elingtona, koji su svirali na čitavom orkestru kao na solo instrumentu. Tomas je znao da svira, ali oni su bili divovi, i u svakom trenutku je bio svestan te razlike.

Te razlike je izvesno bio svestan i Veliki Luis. „Lepo sviraš“, kazao je te prve nedelje u Sijetlu. „Ali gde ćeš naći posla s takvim sviranjem?“

„U tome i jeste problem“, rekao je Tomas.

„Tebi samo treba da naučiš standarde i malo da se razmahneš.“ Veliki Luis je na to zapevao „Sinoć oko petnaest do devet“, popularnu pesmu iz filma *Let u Rio* s Freedom Asterom. „Hajde!“, mahnuo je ka klavijaturi.

Tomas se zgrčio, u zemlju je hteo da propadne. „Ja ne umem tako da sviram. Samo znam da čitam note.“

„Ti to ozbiljno? Samo to znaš?“

„Da. Ako je napisano, mogu da odsviram. Pomozi mi da nabavim note za tu pesmu i da ih pogledam.“ I tako mu je Veliki Luis dao unapred pet cenata, a Tomas je otišao do Ulice Džekson po note, vratio se i iščitao ih. Kad je dovršio čitanje, ispostavilo se da su tako proste da se postideo. Dok ih je svirao Velikom Luisu, trudio se iz petnih žila da nakiti sviranje kako bi zvučalo privlačnije.

Ali ovaj nije ostao pod utiskom. „Daj mu po ritmu! Nek teče!“

Tomas je opet zasvirao.

„Ne! Opet si obrnuo naglasak u taktu. Gde si ti, u crkvi?“ Veliki Luis je raspalio šakom po najbližem stolu i otišao drljajući nogama.

Svake noći je Tomas pomno slušao džez u podrumu, a naročito klavirska izvođenja Džulijana Hensona, strogo obuzdana čak i kad improvizuje. Bilo je u njima neke stegnutosti, nekakve staklene tvrdoće. *Kad bih umeo da sviram džez, svirao bih kao ovaj tip.* Ali kada je sutradan to isto oprobao na klaviru, i dalje mu je izmicalo.

Veliki Luis ga je čuo. „Suviše se trudiš. To su varijacije na pesmu. Tako i razmišljaj o tome, da je to pesma.“ Pokazao je Tomasu kako da se služi bluz lestvicom da bi isterao tonove koje je on zvao „zabrinuti“, a naročito snižen treći i sedmi stupanj posred durskog razvoja akorda. Kad Tomas nije mogao da uhvati uvom kako da ih uklopi u kontraritam, ili kako da gradi akorde od disonantnih intervala, ovaj drugi mu ih je pevao ton po ton i pokazivao mu, služeći se glasom, kako da se poigra improvizacijom i završi je hitro kao muzički ornament. Krajem te nedelje Tomas je umeo da svira najmanje nekoliko popularnih numera za igru, kao što

su „Telo i duša“ i „Nikako da započnem s tobom“, a njegova izvođenja su zvučala dostojno poštovanja, sve i ako nisu bila baš savršeno kako treba.

„Da li bih mogao da prođem?“, upitao je Velikog Luisa.

„Ne. U ovom kraju ne – previše je dobrih muzičara. E sad, u malom gradu, valjda bi i mogô da prođe tvoj zvuk. Želiš da se nešto desi, prioneš na posô i marljivo radiš.“

I tako se Tomas bacio na vežbanje pesama za igru svakog popodneva, i premda je napredovao, znao je da je još daleko od dobrog kad ga je jedne večeri pred zatvaranje Veliki Luis poveo na stranu i rekao mu da je tu jedan agent, neki čovek iz Kine kome je potreban pijanista.

„Da svira u *Kini*?“

„U Šangaju. Čuo sam da pričaju o tome – vrbuju momke.“

Tomas se izbečio. Šangaj! Zvučao je primamljivo, opasno; o njemu su se pevale pesme. „Je li to onaj?“, upitao je pokazujući visokog, izduženog tipa, jedinog preostalog Azijca u lokalu sad kad se ispraznio. Imao je usko lice, pod iskošenim, tamnim očima štrčale su mu jagodice kao čvorovi. Tomas primeti da mu je kosa začesljana pravo unazad i namazana pomadom, a na odelu su se još videle pruge od gužvanja u brodskom sanduku u kojem je bilo. Bio je odeven kao gospodin, što je Tomasu odjeknulo kao akord koji obećava običnost.

„Idi i razgovaraj s njim“, reče Veliki Luis.

„A šta ako...“

„Kaži da si pijanista, a onda prosto zasviraj. Ništa drugo ne pričaj.“

Pogledao je u svoje radničke pantalone. Možda je to i dobro, možda je i sreća što je tako odeven. „Šta da sviram?“, usplahireno je upitao.

„’Rapsodiju’.“

Tomas je na tren zažmurio; da, genije, Veliki Luis je u pravu, „Rapsodija u plavom“ je jedini komad koji je naučio napamet a da je sam po sebi impresivan, i ujedno poigrava makar malo bliže muzici koju on mora da se pravi da zna. Zato se zaputio po podu još zasutom đubretom i lepljivom, pa spustio četku i kofu uz uredan pljusak vode. „Ja sam Tomas Grin“, rekao je. „Šef mi kaže da tražite pijanistu.“

A sad je bio u Šangaju i naporedo sa Alonzom stizao do kraja sokaka, do ugla s Lafajetovom ulicom, gde su zastali. Tomas je proučavao starijem kolegi lice. „Izgledate kao da vam je ovde lepo.“

„Ovo je nešto najlepše što mi se ikada desilo. Čitavog života znao sam šta zaslužujem, ali Šangaj je jedino mesto gde sam to i dobio. Videćeš.“ Na te reči, Alonzo diže nehajno savijen prst, te im pritrča zadihan vozar s rikšom. Alonzo se pope na sedište od ratana i pomeri se da napravi mesta Tomasu, koji je stajao kao skamenjen. Ovaj stariji je ovde proveo godinu dana i zna svaku rupu i ćoš, razume se, ali treba li zaista da ih vuče siromašan, nesrećan čovek upregnut u remenje? Čak ni robovi nisu obavljali takav rad. No goloruki vozar nestrpljivo je trupkao, sjajan od znoja na hladnom vazduhu, žila nalik konopcima, jakih nogu. Želeo je da produži da trči.

Alonzo ga je posmatrao sa saosećanjem, te Tomas shvati da je sigurno i on prekoračio isti taj prag po prispeću u Šangaj. Taj grad je okrutan. Možda su i svi gradovi okrutni.

„Znaš šta?“, reče mu Alonzo. „Čovek ima pravo da bira sebi gospodara.“ Na to potapša sedište.

I Tomas uđe kraj njega.

Klatili su se i truckali ulicom, a vozar ih je, dahćući i teško dišući, vukao ravnim, ritmičnim krupnim korakom. Tomasu je maltene bilo muka, probijao ga je znoj, mada nije bio siguran da li je to od nelagodnosti zbog vozara ili od

ljuljanja koje mu je uzbućkalo preterano ambiciozni doručak. Alonzo je izgledao potpuno neuznemireno, maltene spokojno, dok je zurio u kola i pešake, pa Tomas na silu odvrati misli od vozara rikše i umesto toga ponovo u mislima prošeta kroz sve što su mu drugi muzičari pričali o Šangaju pre no što je pošao iz Sijetla.

„Najslobodnije mesto na kugli zemaljskoj“, rekao mu je Rodžer Felton. „Uživanje gde god da ti pogled padne, a pare kao da si belac. Razmisli o *tome!* Zarade momci mnogo, nema tu šta, ali ni jednog jedinog nisam video da se vratio i sa cvonjkom. Sve potroše.“

Ja neću tako, glasio je Tomasov nemi odgovor, *ja umem da štedim*. Mnogo više ga je otreznilo ono što je Rodžer rekao kad ga je upitao za političku situaciju. „Da kažemo da Japanci ratuju s Kinezima, a Kinezi među sobom. I da kažemo da gradom upravljaju gangsteri. Ljudi se bune, ginu, pa zato bolje sviraj svoju muziku i kloni se od toga. Čuješ me?“

Novčani iznos koji je naveo Lin Ming kao da je izbrisao sve slične brige, da i ne pominjemo njegovo vlastito nedovoljno umeće: pedeset dolara nedeljno za članove orkestra, a za njega kao predvodnika sto. Da se razumemo, posredi su bili šangajski dolari, koji vrede svega trećinu američkog, ali Lin je rekao da su u Šangaju i cene smešne, dvanaest dolara je odelo kod krojača, dva dolara večera u restoranu, tri je ženska, za čitavu noć. A u Šangaju može da ima svaku ženu, nema rasističkih zakona; to saznanje nije prestajalo da mu obuzima misli dok su na parobrodu jezdili preko Pacifika.

Kod kuće u Merilendu imao je i on svoje belkinje. Ponekad, kad svira na kakvoj zabavi, imao je sreće da posle nastupa završi s nekom devojkom raspoloženom za provod, a s vremena na vreme, kad nastupa kao Egipćanin ili Argentinac, ta devojka je bivala i belkinja. Nijedna nije bila od onih koje bi inače

poznavao ili koju bi mogao da pozove da izađu; bile su to cure slobodnog ponašanja, devojke što stalno vise po zabavama, devojke s bob frizurama i kratkim suknjama s resicama, koje vole svake večeri da se napiju, a još su dovoljno mlade i lepe da to rade. Zapravo je u Baltimoru bilo veoma malo devojaka koje je mogao da pozove da izađu, pošto nikada nije zarađivao dovoljno novca da se udvara devojci dostojnoj poštovanja, kakvu je hteo. Nadao se da će u Šangaju biti drugačije.

Na brodu, u maloj kabini s metalnim zakivcima, u ogledalcu zašrafljenom za zid, odmeravao je svoje lice dok je pokušavao da postroji svoje nade po redosledu. Bio je povukao na očevu familiju, svi su uvek tako govorili, na te svetlopute. Očeva majka bila je učiteljica, a njegov deda, takođe po ocu, hemičar i oficir Dvadeset petog puka u Indijanskim ratovima. Od oca je nasledio izgled, a od majke sluh, koji je ova pak nasledila od svoje majke u Istonu. Ali ta baba se u godinama Rekonstrukcije zaljubila u nekog zemljoposjednika i postala seoska domaćica u okolini Istone, na suprotnoj obali Česapika. Nikad se nije pokolebala ta njegova baba; lepotica zlataste puti u mladosti, svirala je do kraja života na salonskom pijaninu i izvodila dela što postavljaju teška, preteška pitanja na koja nema lakih odgovora, dela koja kuljaju kroz otvorene prozore i rasipaju se po zapletenoj šumi. On je obožavao to mesto.

Ali više ga nije bilo, od njega su ga odvojile najpre šine protegnute preko čitavog kontinenta, a sada i plavi Pacifik. Nikada ranije nije bio na moru, niti pak u plovilu većem od rečnog čamca ravnog dna u kom je s rođacima nekada istraživao pritoke Česapika uzduž i popreko okruga Talbot. Čitavog tog prvog dana na brodu ostao je u kabini, toliko se bojavao. Tek kad je sunce počelo da zaranja za decembarski horizont, iz Lin Mingove kabine začulo se bubnjanje muzike, pa je ustao i priljubio uvo uz metalni zid. Znao je tu pesmu,

čuo ju je bio na radiju tamo u Ulici Kril – „Memfiski bluz“ Flečera Hendersona. U naletu čežnje, vratio mu se dom, kadifeni vazduh, vlažan i rezak zimi, opojan leti. Maltene je začuo daleki žagor svetine na utakmicama Oriola, glatki, prijatni zvon kožnih cipela po belim mermernim stepenicima. Bio je napustio taj svet, ali ne i njegovu muziku, jer ona je prešla okean i bila je tu s njim, blagosiljala ga je drskošću. Izašao je i pokucao na Lin Mingova vrata.

Nije čestito ni dotakao metal savijenim prstom, a vrata su se otvorila na unutra. Lin je izgledao kao žedan čovek koji je ugledao vodu; kasnije će na tom putovanju Tomas shvatiti koliko Lin mrzi da bude sam. „Uđite! Mislio sam da se nikada nećete pojaviti. Šta?“ Pošao je za Tomasovim pogledom ka svojoj kineskoj haljini do gležnjeva, razrezanoj sa obeju strana radi lakšeg kretanja i obučenju preko pantalona. „Nikad niste videli ovakvu haljinu? To vam je sloboda. Probajte nekad. Volite Flečera Hendersona?“

„Mnogo“, kaza Tomas, kog je uvek privlačila akademska formalnost tog muzičara.

Lin je izgledao kao da mu je milo. „On je visoka klasa. A meni zvuči kao čovek koji svira iz nota. Poput vas. Šta tu ne valja? Delujete kao da biste najradije potprašili pete! Nemojte se stideti. Vidim da radite na osnovu zapisivanja i čitanja. Dakle, izvolite.“ Naslagao je Tomasu u naručje gomilu ploča na sedamdeset osam obrtaja. „Odnosite ovo u svoju sobu. Uzmite moj gramofon. To su pesme koje sviraju *Kraljevi Kanzas Sitija*, a mi do Šangaja imamo dvadeset dva dana, dovoljno vremena da ih zapišete. Makar ćete s nečim stići.“

Budući da je rastao na preprekama, Tomasa su iznenađenje i zahvalnost tresnuli maltene kao udarac. Po njegovom iskustvu, čoveku pomažu prijatelji, porodica, a ne neznanci. „Hvala vam.“

Lin je odmahnuo rukom. „Nemojte mi još zahvaljivati. Vodim vas u Kinu, a tamo je situacija nesigurna kao kula od jaja. Japan napada našu državu, potrebna mu je zemlja, hrana, radna snaga naših miliona. Već su zauzeli deo severa i nadiru na jug. Kina se mora ujediniti da bi im se oduprla, ali mi smo podeljeni na dve strane koje bi da poubijaju jedna drugu – na nacionaliste i komuniste.“

„Na kojoj ste vi strani?“

„Ni na jednoj. A reći ću vam i zašto. Nacionalisti i komunisti jesu dva suprotna pola, raj na severu i zemlja na jugu, ali se u jednome slažu – smatraju da je džez opasan element i da se mora zabraniti. Dakle tako! I kako da podržavam jedne ili druge?“

„Da se zabrani džez?“

„Znam“, zavrte Lin glavom. „Ta osionost. Ni stotina usta ne bi je mogla objasniti. I kako uopšte da vlast zabrani ikakvu vrstu muzike? Ovo je era radija! Ali, Mali Grine, slušajte me.“ Bio je počeo da ga zove tim nadimkom zato što je Tomas imao dvadeset pet godina, a on već dvadeset osam. „Kad budete stigli u Šangaj, Japanci će pokušavati da vam kažu kako Kinezi nisu sposobni da upravljaju sami sobom. To oni sujeverno veruju, da smo lenji i neorganizovani, glupi, da smo deca kojoj su potrebni oni kao staratelji. Reći će vam da želimo da nam oni dođu.“

„Mislim da *meni* ništa neće reći. Ja sam muzičar.“

„Samo imajte to na umu, šta god da kažu, ne verujte. Žele da im budemo robovi.“ Protegao se, namestio haljinu, pa rekao: „Mrtav sam gladan. Idemo na večeru.“

Bio je dvadeseti decembar kad su najzad zaplovili uz Huengpu, posmatrajući po hladnoći sa ograde kako povorke nosača tegle robu na palube i sa paluba brodova uz obalu. Prošli su okuku reke i na vidiku se ukazao Vajtan, imponzantan niz neoklasicističkih pročelja sa stubovima, krunisanih kupolama i tornjevima sa satom. Iza njih se grbio grad niskih smeđih zdanja.

Brod je bacio sidro, a putnici su stali u red da bi se ukrcali na tegljač koji će ih prevesti do obale. Video je da je na Vajtanu saobraćaj gust, da su trotoari puni. Energija kao da je krenula da mu struji kroz stopala od samog trena kad su lupnuli o dok i kad je ponovo stupio na zemlju, na dragu čvrstu zemlju; krenuo je vrludajući kroz svetinu za Lin Mingom. Svuda oko njih vrtložili su se putnici koje su dočekivali prijatelji, rođaci i sluge, potom su se rasipali preko uskog pojasa trave pravo na bulevar.

„Nema carine?“, upita Tomas, jer naprosto su izašli na obalu, čak ni dokumenta ne pokazavši.

„Slobodna luka“, ponosito odgovori Lin. „Svi su dobrodošli.“

Nad trotoarom je odzvanjalo bar deset jezika. Okruživali su ih ljudi u kineskim haljinama i postavljenim kaftanima, žene tanke kao grančice u haljinama visokih okovratnika i raskošnim krznenim ogrtačima. Drugi su pak prolazili u tunikama iz Indije i haljinama iz Arabije, neki čak crnjeg lica nego što je njegovo. Odjednom se više nije razlikovao, svi su se razlikovali. Niko se nije okrenuo za njim, prvi put u njegovom životu. I niko nije mario što on stoji tu na trotoaru, što niti ukazuje poštovanje, niti se sklanja, niti diže ruku da dotakne šešir, a to je već po sebi bilo čudo. Čak i one malobrojne strankinje s kuckavim štiklama i štofanim kaputima mirno su prolazile kraj njega, ne obazirući se. Osećao je kako mu na licu niče ogroman osmeh.

„Ovamo“, pozva ga Lin Ming i Tomas ga vide kako pri drži vrata crnog automobila. Tomas se retko kad vozio privatnim kolima, ali sad je seo i obujmili su ga glatka, mirisna koža i brundanje motora. Šangaj je svet iz bajke, zaključio je dok su prolazili duž te reke s beskrajnim dokovima i razgalamljenim plovilima svih oblika i veličina.

Grad je bio silan, a ipak je Tomas nazirao i nagoveštaje rata koji mu je opisao Lin: pristanima su hodale grupice vojnika

u smeđim uniformama, sa uvijačima do kolena, a puškama nemarno zabačenim na rame.

„Japanci“, potvrdio je Lin.

„Učinilo mi se da ste rekli da su zauzeli samo severoistok.“

„Da. Šangaj i dalje pripada Kini. Ali je pre četiri godine bilo nemira, trideset druge – bilo je borbe – pa su strane sile iznudile prekid vatre obećanjem da samo Japan sme imati vojsku u Šangaju. Kina ne.“

„Ovde nema kineske vojske? Ali ovo je kineski grad!“

„Tačno tako.“ Iz Linovih reči kapala je mračna ironija.

„Kako su strane sile mogle da nateraju Kinu da prihvati tako nešto?“

Linu dođe da se nasmeje. „Zaboravljate šta sam vam rekao dok smo putovali. Šangaj je grad tuđinskih koncesija. Malih kolonija gde svaku poseduje neka druga zemlja. Ovaj grad izgleda veoma slobodno vama strancima, ali mi Kinezi još smo nečiji robovi. Ne zaboravljajte to. Vi ste *due-ši jue*, džezista, i vi prvi treba da upamtite da nismo slobodni. Tamo pred nama, vidite li onaj niz dokova? *Quai de France*? To je Francuska četvrt. A ovaj deo kroz koji sad prolazimo? To je Međunarodna koncesija, pripada Britaniji i Americi.“

„Kao tuđinske kolonije“, reče Tomas.

„Koncesije“, ispravi ga Lin, pa izgovori nešto melodično, lakim, odsečnim tonovima, obraćajući se vozaču, koji pak skrete desno. „A ovo je Avenija Eduara Sedmog, granica Francuske četvrti.“

Tomas vide da su ulični natpisi desno na kineskom, dok je levo, odjednom, čitao: *Rue Petit, Rue Tourane, Rue Saigon*. Zdanja su tu imala pročelja od crvenog kamena, s visokim zastakljenim vratima i balkonima od kovanog gvožđa, a između poprečnih ulica dalje su se protezali mali sokaci. Piljeći u njih, video je žene kako nose povrće za večeru, devojčice u grupama

kako se drže za ruke, bake kako poput stada čuvaju sitnu dečicu. Strano da nema kud dalje, a opet maglovito prisno.

Lažan osećaj dobrodošlice ispari kad mu je Lin prekinuo misli. „U vezi s Međunarodnom zonom, područjem koje je upravo ostalo iza nas, morate nešto znati – tu važe rasistički zakoni.“

„Šta rekoste?“

„Nju drže Engleska i Amerika, ali na snazi su američki rasistički zakoni. Kao vaš jug.“

„Kao *jug*?“ Tomas oseti kako ga nešto steže u glavi. Ovde? Na drugom kraju sveta?“

„Hajte, hajte“, kaza Lin, „nemojte tako reagovati. Vi samo gledate zmijin odraz u čaši s vinom. To je samo u tom jednom području, a svuda drugde ljudi će vas voleti, naročito ovde, u Francuskoj četvrti, gde luduju za muzičarima poput vas. Svi će vas smatrati egzotičnim.“

Tomas klonu u svoje sedište. Ni slučajno neće moći da izbegava Međunarodnu zonu, jer ona je obuhvatala i centar grada. Tu su se iskricali, na Vajtan. Da je bio i dalje onaj klasični muzičar u domovini, tačno bi znao kako bi postupio, ali to možda ne bi važilo ovde, za džezistu.

„Gledajte“, kaza Lin, „stigli smo.“ Kapija od kovanog gvožđa pod stražom dvaju kamenih lavova otvori se i ukazaše se malo dvorište i ogromna kuća. Po stilu je bila evropska, s kamenim pročeljem i visokim prozorima, a krov je imao izvijene kineske strehe. Moralo je u njoj biti bar četiri-pet soba, ni nalik onom stančiću u kojem je odrastao. *Mi smo gospoda*, uvek je govorila njegova majka, ali to je bila više filozofija nego stvarnost. Prostrelila ga je čežnja da ima samo svoju sobu; bilo bi to lepo posle svih dupke punih i prezakrčenih mesta na kojima je počinuo otkako mu je umrla majka. „Koliko njih ovde stanuje?“

Lin je već bio na stepenicama. „Samo vi“, odgovorio je preko ramena.

Nemoguće, pomisli on, zakoračivši upravo u trenu kad su se vrata otvorila i na njima se ukazao sredovečan Kinez u beloj bluzi. Iza njega žurno stadoše u red još dvojica i neka starija žena.

„Ko su ovi ljudi?“, upita Tomas. Kroz vrata je nazreo oplate od ružinog drveta i naizgled skupocenu porcelansku posudu na stolu u hodniku.

„Vaše sluge“, kaza Lin Ming. „Ovo je čiča Hua, vaš nastojnik.“

„Sluge?“ Prva reč koju je Tomas pokušao da izgovori u svom novom domaćinstvu bila je toliko otežala od neverice da mu je zapela u ustima.

Čiča Hua sastavi pesnice ispred grudi, pa s velikim poštovanjem obori pogled. „Da, gospodar“, reče.

Bože blagi, zar je to bilo koliko juče? – to je zapanjeno pomislio kad je izašao iz rikše sa Alonzom. Ovaj stariji otključa vrata predvorja i spusti Tomasu mesingani ključ u ruku. „Ovo je bio Ogastusov ključ.“

Tomasu se tada učinio težak i hladan. Predvodnik orkestra kog će on zameniti umro je od srčanog udara, u nekom bordelu, a dok je spuštao ključ u džep, shvatio je, lecnuvši se, da su Ogastusu sigurno pripadali i ta kuća, sluge, klavir u salonu, čak i krevet sa svilenim jorganima. A sad su im koraci tiho šaputali po golim mermernim podovima predvorja, ispod luka. Na drugom kraju sale za igranje, na bini, još deseterica su čekala u bisernom krugu svetla, prekrštenih nogu, u širokim pantalonama, sa instrumentima na krilu.

Tomas priđe klaviru, spusti jednu ruku na poklopac da zabašuri drhtanje. Znao je da je lažov, a uskoro će to i oni znati. „Najpre, pre svega ostalog, da izjavim saučešće svima vama zbog smrti Ogastusa Džounsa. Bio je to sigurno šok, i žao mi je zbog toga. Ali sada imamo deset dana do Nove

---

godine i ponovnog otvaranja kluba. Ja znam četrnaest vaših pesama. To nije dovoljno, te mi je cilj da naučim i ostale najbrže što mogu. Nadam se da ćete imati strpljenja za mene.“

Prostorijom ukrug prostruja prezrivo mrmljanje.

Zdepast, kratkonog čovek s hornom u krilu reče: „Kako to da ne znaš pesme? Gde si pre svirao?“

Tomasu je curio znoj dok se upinjao da odgovori onako kako je ranije razradio. „Na raznim mestima. U Pitsburgu, Ričmondu, Vilmingtonu.“ A zapravo, izuzev Vilmingtona, Tomas ni u jednom od tih mesta nije bio. Nadao se da u njima nije bio ni neki drugi član ovog orkestra. „Da krenemo s pesmom po kojoj ste najpoznatiji – 'Neko baš kao ti.'“ Ta pesma iz 1930, popularna još otad na radiju, bila je milozvučna i jednostavna, laka za sviranje. Vežbao ju je. Ali čim ju je započeo, umesto da krenu da ga prate, ostali odsviraše tek jednu-dve fraze, pa odustaše. On stade. „Šta je bilo?“

„Ti se zavitlavaš“, kaza drugi hornista, kome podvaljak kao da je visio od samog vrha brade pa pravo u kragnu.

„U redu, gospodine“, kaza Tomas. „A vi ste...?“

„Erol Mater.“

„Drago mi je. A kako bi bilo da vam odbrojam, pa da odsvirate nekoliko taktova vaše verzije kako bih je čuo?“ I pre nego što je iko stigao da se pobuni, on krenu da odbrojava sve dok nisu počeli. Već posle dva takta shvatio je da mu je naglasak bio na pogrešnoj dobi*, pa se ponovo pridružio klavirom, ovoga puta manje-više ispravno, premda bez pravog razmaha. Vide kako se Erol zgleda sa onim drugim hornistom i niz kičmu mu pocuri znoj.

Iz lože nad pozornicom ovo je posmatrao Lin Ming, koji beše došao da gleda probu sa svojom posestrimom Sung

---

* Doba je deo takta. Može biti naglašena ili nenaglašena. (Prim. prev.)

Juhua. Sedela je veoma pravo kraj njega u pripijenom čipaou od krutog plavog brokata, kose uvezane na potiljku i ukrašene cvećem, onako kako Du Juešeng to voli. On je voleo da žene u njegovoj sviti izgledaju ljupko i starinski.

Sung nije bila među Duovim ženama, već samo služavka po ugovoru, premda školovana. Bila je dobro upoznata s klasicima, prisna s književnošću, tečno je govorila engleski, sasvim pristojno francuski. Umela je da odsvira pokoju jednostavniju Bahovu invenciju. Du Juešengu, koji je bio nepismen, bila je ne samo prevodilac već i saradnik neprocenjive vrednosti; za nju je platio znatno.

Lin Ming je bio gazdin vanbračni sin, pa mu je tako Sung spadala u porodicu, a ujedno bila i jedina osoba iz užeg Du Juešengovog kruga kojoj je istinski smeo verovati. „Kakve su vesti o Čang Kaj Šeku?“, upita on, jer čim je brod pristao uz kej, čuo je da su vođu nacionalista kidnapovali na severu njegovi vlastiti saveznici.

„Odbija čak i da razgovara s komunistima“, kaza Sung. „Uporno tvrdi da će se boriti protiv njih sve dok mu se ne pokore i da će tek tada pružiti otpor Japancima. Otmičari prete da će pogubiti Čanga ako ne prekine borbu s komunistima!“

„A šta kaže Čang?“

„On kaže da neće! Samo ponavlja da mu se komunisti moraju pokoriti. Onda uđe u svoju sobu, sedi na krevetu i čita Bibliju.“

„Ne pričaj besmislice!“

„I ne pričam! Svaka ova reč je istina. U bezizlaznom su položaju. Možda će ga i ubiti“, kaza ona s bledom nadom u glasu.

On je ošinu pogledom.

„Neko mora nešto da preduzme“, pobuni se ona. „Gledaj koliko se japanska vojska približila Peking i Tjencinu. Ako ti gradovi padnu, više nade nemamo. Mi smo riba koja pliva u loncu.“

„Ako padnu“, ponovi Lin. „Zasad su Japanci još daleko, a dokle god to traje, dokle god se grad jatimice sliva u naše sale da igra uz *mi mi dži jin* – uz 'dekadentnu i sentimentalnu muziku' – mi ćemo biti ovde. A biće ovde i moji *đue-ši jue* iz Amerike.“ Na to pokaza glavom dole ka bini, gde je Tomas Grin upravo bio stigao do kraja pesme i ustao s klavirske klupe da se obrati ostalima.

„Dakle, dok ste radili sa Ogastusom“, začu se Tomas, „po čemu ste svi vi svirali? Po notama ili po dijagramima?“

„Notama?“, izusti trubač Sesil Prat. „Dijagramima? Samo smo pratili Ogastusa.“

Sa raznih strana se razleže frktav smeh. „A sad smo nadrljali ako nas ne pristigneš u drugom taktu!“

„Da li biste voleli tako?“, upita Tomas, osetivši priliku da im se otvori. „Jer ako baš hoćete, ja ne znam da sviram bez nota ili bez dijagrama pa da me ubijete. Dakle, ako ima nekog ko bi voleo zapisanu muziku...“

Zavlada začuđen muk. „Čoveče“, začu se odozdo glas violiniste. „Ti bi to radio?“

Posmatrajući ih odozgo, Lin i Sung se zabrinuto pogledaše.

„Ti bi sve to zapisao?“, upita bubnjar.

„Bih“, kaza Tomas, u nadi da mu se očaj ne vidi na licu.

Gore u loži, Sung reče Linu: „Moraš da mu nađeš zapisivača.“

„Odmah ću“, saglasi se Lin. Tomasu će biti potreban neko ko će moći kao senka da prati orkestar na probama, a po svu noć da ispisuje note i dijagrame. Kako uopšteno i važi za sluge u Šangaju, plata će biti neznatna, pileće peruške i ljuske od belog luka.

„Koliko vas hoće note?“, upravo je govorio Tomas dole na bini, i ruke poleteše uvis. Bili su to oni koji su umeli da čitaju notne zapise. „Dijagrame?“ Digoše se sve ostale ruke. On pribeleži brojeve, pa potom sede da zasniva uvodne akorde

naredne melodije, a muzičari, načas umireni, krenuše zajedno s njim. Ovlažili su drvene piskove, limene spremili nagotovs, te uspostaviše brzinu kojom je on mogao da ih prati.

U šest sati, kad se proba završila, loža u kojoj su sedeli Lin Ming i Sung Juhua bila je prazna, a Tomas je to primetio kad je izašao u predvorje da se pozdravi sa svima ponaosob, da ponovo zahvali, da ponovo naglasi kako mu je žao zbog Ogastusove smrti. Namerno se toplo odnosio prema hornistima. I iznenadio se što ta dva brata izbliza deluju još mlađe nego što mu se najpre učinilo. Pitao se kako su se uopšte i obreli ovde, s *Kraljevima*.

„Ne brini se“, kaza Alonzo kraj njega. „Ta dva momka prave veću gužvu od šestorice, videćeš.“

„Videću, hm? Uzgred budi rečeno – je li ono u levoj loži nad pozornicom bio Lin Ming?“

„Naravno da je bio“, kaza Alonzo. „To je gazdina loža. Povremeno će se i sam gazda pojaviti tu, kasno uveče. Poznaćeš ga čim ga budeš video.“

„Čega je on gazda?“, zbunjeno upita Tomas. „Firme?“

„Firme?“ Alonzo ga dobro odmeri, ali sumnjičavo nagađanje ustuknu u korist razveseljenosti. „Tebi je to tako rekao gospodin Lin?“

„Kazao je da njegov otac predvodi firmu *Tung Vong* i da poseduju većinski udeo u *Rojalu*.“ Tomas je bio prilično siguran da je njegov novostečeni prijatelj tako rekao.

Alonzo se smejavao, u svom blagom stilu. „Dobro, verovatno je to tačno. A što se tiče Zelene družine koja drži nekakav ogroman stari deo firme *Tung Vong*, slobodno zaboravi da sam ti je ikada i pomenuo, ako tako želiš...“

„Ne, naravno da neću.“ Tomasu je bilo neprijatno. Moraće da se prilagodi, da sve upija, inače će propasti. Verovatno će ionako propasti. „Pričajte mi.“

„Gospodin Lin radi za Zelenu družinu, u to budi siguran. To je najveća trijada u Kini i njom upravlja njegov otac.“

„Njegov otac?“

„To ti nije rekao?“

„Nije.“ Tomas se upinjao da ostane pribran. „A trijada je...“

„Banda, ali veća, i više nalik tajnom društvu. Ti momci su obavezani životom, zauvek.“

Tomas oseti kako mu se zaslepljuju oči dok su se te nove fasete njegovog sveta obrtale pred njim. *Ništa ti još ne znaš.* A ipak je upravo morao da igra ulogu šefa, ulogu vođe orkestra, pa je zato okrenuo staloženo lice ka Alonzu, koji je bio dvadeset godina stariji od njega i očigledno znao sve o Šangaju, i kazao: „Hvala vam što ste mi to rekli.“ Pružio je ruku da isključi svetla u holu. „Ali po mome mišljenju, to su Lin Mingove stvari. Kao što rekoste za onog vozara rikše, čovek ima pravo da bira sebi gospodara. Jesam li u pravu? Onda doviđenja do ujutru. I hvala vam za danas. Ozbiljno to mislim.“ Na to zakopčашe kapute do grla i žustrim korakom se razidoše u dva suprotna smeru, sa šeširima duboko natučenim zbog hladnoće.

Tomas se smrzavao i samo je maštao kako će stići u onu veliku, samotnu kuću da bi mogao da vežba za sutradan. Ovoga puta neće oklevati, neće u vozara čestito ni pogledati; skočiće pravo na sedište i reći momku: *Čop-čop.*